

dig veszedelmes parazita. Ha égszer beveszi magát valahova, onnan szinte lehetetlen kipusztítani. Ezek a nyálkás, csipkeszerű, szürkés zöld lepek a tó tükrén olyanok, mint a szakadozott, lyukas asztalterítő egy hatalmas asztal ragyogó üveglapján. A kristálytisza tó undok rongyokba öltözött. Valami ilyet érzett Dukay István az egész világról. Olyan érzés vette körül, aminek nem volt semmi tartalma, csak rendkívül alacsony hőfoka. Ez a hideg érzés a szíve körül nagyon finom félelem volt, egyik violaszínű árnyalata a halálfélelemnek, amely jelentkezett nála. Mióta a tavasszal a kommün elől kéményseprőnek öltözve kellett menekülnie Ausztria felé, mintha nem tudta volna teljesen lemosni magáról a zsiros kormot. A félelemnek az a fajtája volt ez, amely váratlanul és rövid nyilalással jelentkezik néha, borotválkozás közben a fürdőszobában, két kánál leves között, vagy kártyaparti alatt, teljesen indokolatlanul és szeszélyes rajtaütéseivel, gyöngéd és gyors érintésével, titkos szembunyorítással mintegy

biztatóan jelezve, hogy állandóan a közelben tartózkodik. Dukay István nem a saját halálától félt, mert ehhez elég bátor, elég cinikus és elég katolikus volt. Egy életforma halálától félt, amit nem egészen pontosan az arisztokrácia halálának lehetne nevezni. S ennek az életformának pusztulásában saját gyermekei vesztét látta, akiket nem érzett sem elég okosnak, sem elég erősnek, hogy egy új életformában megállják a helyüket. Ezt bár tompán, de világosan érezte Dukay István, miközben a bajusza tövét vakargatta. Üres volt a tó. Üres volt a park. Üres volt az ország. És üres volt fölötte az égbolt. Hiányzott belőle a király. A király, akit egykor hóhérnak nevezett s akitől nem fogadta el a kamarási kulcsot. De az idők változnak.

Két éve sincs, a koronázási ebéden mint főasztalnokmester ő szolgálta fel IV. Károlynak és Zitanak a sültcsirkét, mely természetesen fából volt, pirosbarnára festve és csupán ősi jelképeket szolgált.

Amikor Dukay Istv...

AZ IRÓ JEGYZETEI. Nem állapítható meg pontosan, hogy 1944. december 30-án, Budapest ostroma alatt milyen okból maradt félbe a kézirat ennél a szónál. Talán gránát, talán bomba, talán csak szirénabúgás verte ki az író kezéből a tollat.

De az olvasó az eddig közölt elnagyolt vázlatokból is láthatja, hogy mindaz, ami eddig történt, csak bevezetése a hatalmas regénynek, mint a praeludium oboái és halk kürtjei a nagy oratóriumok élén, mert a regény

tulajdonképpen 1919. augusztusában kezdődik, hátunk mögött az első világháborúval és a lezajló forradalmakkal, amikor az élet a hemlicei kastélyban, amelynek egyetlen ablaküvege sem tört be, változatlanul folytatódik ott, ahol Ferenc József békekorszakában abbamaradt, eltekintve attól a sajnálatos körülménytől, hogy bár a kommün alatt a kastélyból elhurcolt bútorokat a csendőrök néhány nap alatt visszahordatták, az egyik világoszöld selyem kereveten félholdalakú sötét, zsíros folt támadt, mert Paticsek elvtárs a bolsevista forradalom meleg nyári délutánjain rajta szunyókált.

A forradalmak azonban nem mulnak el nyomtalanul az emberi szivekben. Látható és láthatatlan nyomokat véskén a gondolkozásba. Dukay István is érezte, hogy az idők mozgásban vannak, szigorúan megtiltotta tehát, hogy György és János fiainak ezentúl reggelenkint az inasok húzzák fel a cipőt. Húzzák fel sajátkezüleg, bár ez tradíciók megtörését jelentette. A tilalom nem vonatkozott sem önmagára, sem Rerére, akinek elmebeli fogyatéksága méltánylást követelt. György ekkor már huszonegy, János pedig tizenhat éves volt.

Az *Ararát* első kötete a két világháború közé eső húsz évet foglalja magába. E roppant terjedelmű anyagban, mint az író odavetett jegyzeteiből megállapítható, két önálló emberi történet helyezkedik el, a két Dukay-lány, Krisztina és Zia regénye.

Az első, mely ezt a címet viseli: *Krisztina és a király*, a huszas évek elején játszódik s miután Krisztina földöntúli szerelmének parancsait követve a száműzött Károlyt mint a királyné udvarhölgye mindenévé elkíséri és jelen van a tüdőgyulladásba esett király halálos ágyánál is, ezek a fejezetek a királytragédiának az írott történelem előtt is ismeretlen részleteit tárják fel a királyi pár környezetének eddig még kiadatlan naplójegyzetei alapján.

A király halálakor Krisztina már huszonhat éves. Ez a modern Vesta-szűz a funchali temetés után megoldja övét, hogy az elmulasztott és kopár évek siratásában vad szomjúsággal kalandos szerelmek fertőiben tékozzalja el gyönyörű testét s végül mint az égő fákllya zuhanjon a mélységbe.

Húgának, Zsiának sorsa más. A regény kezdetén, Madame Couteaux szárnyai alatt ő még csak gyermek és csak a harmincas évek elején megy férjhez. Külön regényének a címe: *Három év Mandriában*. E három év alatt az eldugott kis olasz halászfaluban, ahova mély szerelmi sebével menekült, lélekben is tökéletesen elszakad a szülői háztól. Nem szabad átlépnie többé a hemlicei vagy a septemvir-utcai ház küszöbét. Az új háború mint egy gimnáziumi tanár feleségét találja, három ennivalóan komisz kölyökkel egy kis kétszobás budapesti lakásban.

A Dukay-fiúk sorsa a két világháború közti korszakban még nem teljesedik be. Rere, vidám löféjét lógatva, mint magános vándor ballag cilinderében az évek mesgyéjén, de emberek és dolgok mélyebb értelmét tükrözve.

György, a hitbizomány várományosa, aki a magyar arisztokrácia legjobb anyagából van építve, a poklokon keresztül is ember marad.

János, aki a hitbizománytól elütve, nyolcezer holdas külön örökségének a bécsi Jockey Clubban és a budapesti lóversenypályákon pár év alatt nyakára hág, anyagi pusztulásának lelki vigaszát a legvadabb antiszemizmusból találja meg s hogy ez az útja a zöld ingben hová vezet, azt az író a regény indulásakor még maga sem tudta.

Az egyéni sorsok e szigetei körül húsz év alatt felvonul a magyar és osztrák arisztokrácia karneválja, mint a velencei lagunák aranyfekete gondoláinak raja. Csodálatosan tarka kép: szentek és ördögök, ringyók és apácák, oroszlánvadász herkulések és papírorrú buzeránsok, politikai lángelmék és diplomatafrakkba öltözött idióták, patakozó szellemű irónok és kitömött libák, komoly tudósok és léha kártyások, püspökök és fizetett parkettáncosok, mecénások és stricik, forradalmárok és feudális múmiák, nábobok és koldusok, hercegek, grófok, bárók, végtelen különbözőségekkel, de mégis egyetlen baljóslatú csillag fénye alatt, hogy az évek mai kavargásában végleg eltűnjenek lerombolt kastélyaik porában.

A regény folytatása a zsigori idő morzsáitól függ, amit a sors az író pennájának meghagy.

Föllángolnak

Alexander Blok verse

*Föllángolnak és kihűnynek a lépcsők,
Te magad monddad: eljövök.
A sóvárgás könyörgő hajnalán
Tártam ki lelkem s azóta várlak.
Hogyan szólok majd hozzád? Nem tudom.
Belehalok talán a boldogságba.
De az este máglyáin égve is
Kinyúlok érted és szívemre vonlak.
Nézd, nyílnak már a tűz rőt szirmai.
Beteljesül az álom:
Megérkezel. S a dóm körül, jö~~l~~öttünk
Végtelen mélység, végtelen magasság.*

Fordította Rónay György